

- ▶ **Árkatégorizálás:** néhány árszintet állítanak be, ezekbe gyömöszölik be minden kiadvány árát. Példa rá a H. W. Wilson.
- ▶ **Megszokás szerinti árazás:** a hagyományok határozzák meg az árat.
- ▶ **Páratlan árazás:** az ár ne legyen páros szám, végződjön például öt-re.
- ▶ **Csoportár:** egymással rokon kiadványok csoportjára együttes árat határoznak meg.
- ▶ **Veszteséges bevezető ár:** néhány népszerű kiadványt nagyon olcsón adnak, hogy felkeltsék az érdeklődést. Példa rá a *Grolier Electronic Encyclopedia* és a Microsoft néhány terméke.

Mivel a CD-ROM-ot nem igazán érték az előállítók, a vevők, a felhasználók, árképzése cseppfolyós marad. Néhány tendencia azonban látható.

A felsőoktatási és nyilvános könyvtári piacra a nyomott árak lesznek jellemzőek, míg a szakkönyvtárak piacán magasabbak maradnak az árak. Jellemző lesz a kiskereskedelmi taktikai módszerek alkalmazása, például a "hármhat egy dollárért" módszer. A CD-ROM árak manipuláltak maradnak, és indokolhatóságuk fontosabb lesz, mint a kvantitatív árelemzés.

/ARNOLD, S. E.: CD-ROM pricing: bound down. = Laserdisk Professional, 2. köt. 2. sz. 1989. p. 6–10./

(Válas György)

A CD-ROM piaci kilátásai

1988-ra, e cikk írásának idejére a CD-ROM technika éretté vált, piaca kiegyensúlyozottan növekszik. Nincsenek igazán új alkalmazási területei, de meglévő alkalmazásai meglehetősen széles körűek.

Az információterjesztés terén a CD-ROM előnyösen hasonlítható össze más információhordozókkal. Nagy tárolókapacitása mellett a másik jó tulajdonsága, hogy tömegméretben olcsón sokszorosítható. Azonos információtartalom mellett a CD-ROM még adattömörítés nélkül is 40-szer könnyebb, mint a mikrofilmlap, és 14 000-szer könnyebb, mint a papír. Ez óriási előny a postai terjesztésben. Háromszoros adattömörítéssel számolva egy CD-ROM lemezre annyi információ fér, mint 3000 mikrofilmlapra, 39 mágnesszalagra vagy 810 000 oldalnyi papírra. A papírral és mikrofilmlappal szemben még további előnye a gépi keresés és továbbfeldolgozás lehetősége. Néhány éven belül konkurensévé válhat a tömeges sokszorosításra szintén alkalmas holografikus tárolás, de ennek ma még nincs biztosítva a számítógéphez való csatlakozása.

Az információterjesztés pillanatnyilag a CD-ROM fő alkalmazási területének látszik. A ma létező CD-ROM kiadványok többségükben meglévő nyomtatott kiadványok vagy online adatbázisok megfelelői. A Dialog rendszeren szolgáltatott adatbázisok előállítóinak 24 százaléka hozott ki CD-ROM terméket 1987 végéig. Ezek a CD-ROM kiadványok nem váltották fel a szóban forgó kiadók eredeti termékeit, hanem azokkal párhuzamosan léteznek. Közülük csak nagyon kevés nyújt többletszolgáltatást az online megfelelőhöz képest. Ennek talán az az oka, hogy a kiadók nem akarják veszélyeztetni online bevételeiket. Később, ha felfogják a CD-ROM technika igazi lehetőségeit, talán bátrabban vezetnek majd be többletszolgáltatásokat.

Minden információhordozónak megvannak a maga előnyei. A papírra nyomtatott információ technikai segédeszköz nélkül érhető el. Az online adatbázisok folyamatosan aktualizálhatók. A mikrofilm és mikrofilmlap házilag sokszorosítható. Használatukat össze-

hasonlítva az derült ki, hogy a céginformáció terén az online terjesztés áll a vezető helyen, utána a mágnesszalag következik, majd a mikrofilm és mikrofilmlap. A havi információterjesztésben viszont még a papír vezet, utána következik az online terjesztés, majd a mikrofilm és mikrofilmlap. A CD-ROM még egyik kategóriában sem haladja meg az egy százalékot.

Az információterjesztésben érdekelt cégek közül igen sok ismerte fel a CD-ROM lehetőségeit és az ilyenek száma továbbra is gyorsan nő, de az ezer legnagyobb közül csak hat tartozik a világ legnagyobb vállalatái közé. Nagyon kevés továbbá az olyan vállalat, amely kizárólag CD-ROM-mal foglalkozik. A mind újabb CD-ROM kiadványok és a már hetente aktualizált kiadványok megjelenése azt mutatja, hogy a CD-ROM kiadványok már hozhatnak nyereséget.

A CD-ROM adattárolásra is használható, erre a célra azonban sokkal vonzóbb az egyszer írható, sokszor olvasható (WORM) és az újraírható optikai lemez. Ilyen felhasználásban nagy hátrány a hosszú elérési idő, de itt jelentős javulás várható. Erősen veszélyezteteti az ilyen célú felhasználást a mágneses tárolás, mivel a mágneses adathordozók tárolási sűrűsége és kapacitása 28 havonként megkétszereződik, és az előrejelzések szerint négy év múlva eléri az optikai lemezekét.

A CD-ROM lemezekhez kapcsolódó szoftver lehetőségei nagyon széles skálán szóródnak. Van hypertext képességű (pl. a Grolier Encyclopedia) vagy szakértő rendszernek tekinthető (pl. az ACT Systemes of France rendszere) keresőrendszer is. Az ISI olyan lehetőséget vitt be a SciSearch CD-ROM-változatába, hogy az azonos publikációkra hivatkozó cikkeket össze lehet gyűjteni. Ez jelentős többlet az online változathoz képest. A Highlighted Data olyan szótárt hozott ki, amely ki is mondja a kiválasztott szót. Egyes kiadványok a képernyőn ablaktechnikát használnak, lehetőséget adnak az adatletöltésre, az adatok átvitelére a CD-ROM lemezről más rendszerekbe. Ha a rendszer együtt kezeli a CD-ROM

lemezt és a mágneslemezt, akkor mód van az adatbázis kiegészítésére saját adatokkal vagy aktualizálására két CD-ROM lemez kiadása között is.

A CD-ROM-nak az információs ágazaton kívüli felhasználási területei is vannak. Ilyenek például a számítógépprogramok terjesztése, az oktatás és a kiskereskedelmi rendszerek. E két utóbbi területen az interaktív videotechnikát válthatja fel.

Mindezek együtt azt jelentik, hogy a CD-ROM technika piaci lehetőségei igen jók. 30 millió személyi számítógép működik a világon, ami nagy potenciális felhasználói kört jelent. 1985-ben még csak az Egyesült Államokban működtek CD-ROM olvasók, mindössze 80 darab. 1987-ben már 42 900 olvasó működött ott és 6700 Európában. A CD-ROM kiadványok növekvő száma tovább növeli az olvasók eladását. Nő a szabványosítás mértéke is, így ma már egy olvasón több kiadvány is használható.

A legtöbb kiadványról még nem hozták nyilvánosságra, hogy mennyit adtak el belőle. Amelyikről közölték, azok közül a Lotus One Source kelt el a legtöbb, 19 000 példányban. Utána a Bookshelf következik 10 000 példánnyal, a Hoppenstedt Germany 5600 példánnyal (nyomatott változatát csak 2500 példányban adták el) és a Grolier Encyclopedia 3000 példánnyal. Ezek a számok már összemérhetők a Dialog 80 000 vagy a Reuters 17 000 online felhasználójával, a Financial Times 50 000 európai példányával. Nagyon kicsik viszont az igazán tömeges szoftverpiacokhoz, például a Lotus 123 programcsomag 4 millió, az Ashton Tate DBase adatbázis-kezelő rendszer 2 millió eladott példányához képest.

A CD-ROM-ról alkotott ismeretek még nagyon hiányosak, egy felmérés szerint a megkérdezettek felének nem voltak kellő ismereteik róla. Akik nem használják, azok mégsem az ismeretek hiányát jelölték meg ennek fő okául, hanem egyrészt a számukra megfelelő kiadványok hiányát, másrészt anyagi okokat.

A CD-ROM technika piaci térhódítása jóval lassúbb, mint az elektronikus publikációé volt. A térhódítást gyorsíthatja a különböző rendszerek közötti kompatibilitás növelése, a meglévő technikai hiányosságok megszüntetése és a csökkenő hardverárak.

A CD-ROM legnagyobb lehetősége, hogy a főleg közvetítőkön keresztül folyó online információfelhasználást a közvetlen felhasználói keresések irányában szélesíti ki, és ezzel tömeges piacot teremthet. A pénzügyi ágazat lehet a fő piac, ahol a dolgozók 24 százalékának van személyi számítógépe, szemben az ipar 5 százalékos arányával.

A CD-ROM fiatal technika, még nem hódította meg a piacot, de nagy lehetőségei vannak. Sok múlik az árpolitikán. Az 1989-es év mérföldkő lehet az elterjedésében, mert mind a technikai eszközök, mind a kiadványok kellő választéka rendelkezésre állnak már.

/PENISTON, S.: Market potential of CD ROM for text applications. = Journal of Information Science, 15. köt. 1. sz. 1989. p. 21–26./

(Válas György)

A könyvtári CD-ROM szolgáltatás következményei

A North Carolina Egyetem könyvtárának olvasói 1985 szeptemberétől férhetnek hozzá CD-ROM lemezen kiadott adatbázisokhoz. Bár ezek többsége a központi könyvtár referenzszobájában van, 13 további munkaállomás található hét más helyen, a kari könyvtárakban, illetve a központi könyvtár más részében.

A CD-ROM adatbázisok felhasználása gyorsan nő. Az 1986–87-es tanévben 646 CD-ROM keresés volt, az 1987–88-as tanévben már 5676. Az 1988–89-es tanévre a keresések számának további megkétszereződése várható.

A hároméves használat során elegendő tapasztalat gyűlt össze ahhoz, hogy értékelhetők legyenek a CD-ROM használatának a könyvtárra gyakorolt következményei.

1. következmény: a CD-ROM költséges

Az egyetem könyvtára a jogi könyvtár és az orvosi-biológiai könyvtár beszerzéseit nem számítva is évi 34 ezer dollárt költ 15 CD-ROM adatbázisra. Az Info-Trac beszerzésével a kiadás évi 50 ezer dollárra nő.

Így igen nehéz eldönteni, hogy a beszerzési keretből mely igények elégíthetők ki. Amelyik könyvtári részlegnek van CD-ROM adatbázisa, az már nyújtja is be az újabb igényt. A reményteljesnek látszó adatbázisok száma pedig évente nagyjából megkétszereződik.

A CD-ROM adatbázisok többsége határozott időtartamra szerezhető be, így nem válik a könyvtári gyűjtemények állandó részévé. Minden évben újra kell fizetni értük, ezt növelik az új előfizetések. Mindez rendkívül nagy terhet jelent a könyvtár költségvetése számára.

Megéri ez a nagy kiadás? Ha a könyvtár eléri az évi 11 000 CD-ROM keresést, az durván három dollárt jelent keresésenként. Ez sokszorosan olcsóbb az online keresések áránál. A nyomtatott termékekkel nehéz az összehasonlítás. Ha azonban figyelembe vesszük, hogy némelyik referáló folyóirat dollárezrekbe kerül évente, és hogy hányszor veszik kézbe őket, a keresésenként három dollár elfogadható összegnek tűnik.